

Modele życia małżeńskiego Polaków

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 20 stycznia 2020 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Od ostatniego badania na temat preferowanych i realizowanych modeli życia małżeńskiego minęło tak dużo czasu, że zmienił się nawet język mówienia o nich. W komunikacie z 2013 roku¹ posługiwaliśmy się terminem „konkubinat” do opisu sytuacji, gdy dwie osoby żyjące w niezalegalizowanym związku prowadzą wspólne gospodarstwo domowe. Na przestrzeni siedmiu lat, które upłynęły od tamtego czasu, słowo to nabrało pejoratywnego znaczenia, a następnie wyszło niemal w ogóle z użycia i dziś mówi się zazwyczaj o partnerach wspólnie zamieszkujących lub związku nieformalnym.

Z naszych badań² wiemy, że podział obowiązków domowych i związanych z opieką nad dziećmi jest dość stabilny w czasie i mimo upływu lat to głównie na kobietach spoczywa dbanie o gospodarstwo domowe. Zmienia się natomiast postrzeganie miejsca kobiet i mężczyzn na rynku pracy³ i choć daleko jeszcze do równości płci, to niewątpliwie zmiany te wpływają na modele życia małżeńskiego. W październiku tego roku zapytaliśmy ogół Polaków, jaki podział obowiązków zawodowych i domowych uważają za najlepszy, oraz osoby zamieszkujące z mężem/żoną/partnerem lub partnerką, jaki model realizują w swoim związku⁴.

SYTUACJA ŻYCIOWA DOROSŁYCH POLAKÓW

Wśród ogółu dorosłych Polaków prawie trzy piąte żyje w związku małżeńskim (59%), a ponad jedna czwarta (26%) jest stanu wolnego. Co dziesiąty badany to wdowiec lub wdowa (10%), a pięć na sto osób jest rozwiedzionych lub w separacji (5%). Należy jednak dodać, że dwie piąte (41%) osób definiujących się jako kawaler lub panna jest z kimś z związku, więcej niż jedna czwarta osób

¹ Zob. komunikat CBOS „O roli kobiet w rodzinie”, marzec 2013 (oprac. Natalia Hipsz).

² Zob. komunikat CBOS „Kobiety i mężczyźni w domu”, wrzesień 2018 (oprac. M. Bożewicz).

³ Zob. komunikat CBOS „Kobiety i mężczyźni na rynku pracy”, październik 2018 (oprac. M. Bożewicz).

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (365) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

– wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),

– wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,

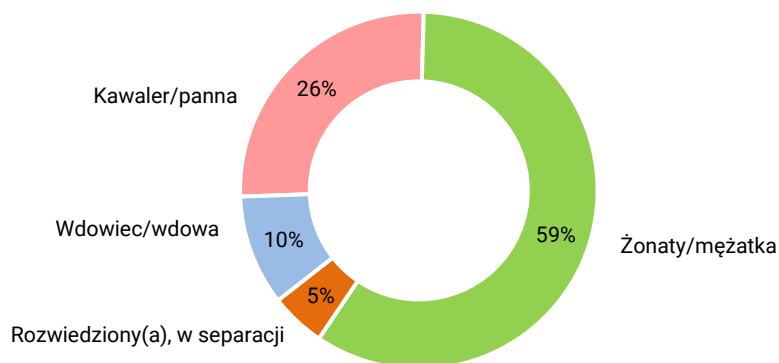
– samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 19 do 29 października 2020 roku na próbie liczącej 1040 osób (w tym: 49,7% metodą CAPI, 35,1% – CATI i 15,2% – CAWI).

rozwiedzionych ma partnera lub partnerkę (29%), a wśród wdowców i wdów ten odsetek wynosi tylko 2%.

CBOS

RYS. 1. Jaki jest aktualnie Pana(i) stan cywilny?

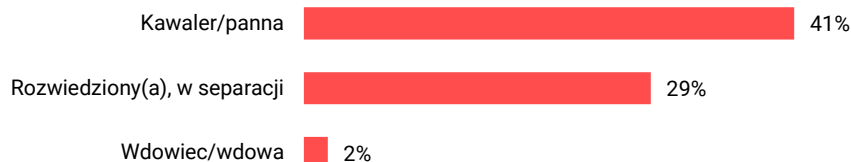

CBOS

RYS. 2. Niezależnie od Pana(i) stanu cywilnego, czy żyje Pan(i) obecnie z kimś w związku nieformalnym, partnerskim?

ODPOWIEDZI OSÓB NIEBĘDĄCYCH W ZWIĄZKU MAŁŻEŃSKIM (N=427)

ODSETKI ODPOWIEDZI TWIERDZĄCYCH

Kluczowe dla badanych przez nas kwestii jest wspólne gospodarowanie, dlatego wszystkich pozostających w związku (formalnym lub nie) zapytaliśmy, czy mieszkają z partnerem lub partnerką (w tym też z mężem lub żoną). Wśród ogółu dorosłych Polaków zamieszkiwanie z drugą osobą deklaruje niespełna dwie trzecie badanych (62%), zaś wśród poszczególnych grup: prawie wszyscy będący w związku małżeńskim (99%), dwie trzecie osób rozwiedzionych, ale żyjących w ponownym związku (67%) oraz prawie połowa kawalerów i panien będących obecnie w związku (44%).

PREFEROWANY MODEL RODZINY

W tegorocznym badaniu jako najlepsza sytuacja dla rodziny wygrywa model partnerski – wskazuje na niego niemal trzy piąte dorosłych Polaków (58%). Drugie miejsce – z jedną piątą głosów (20%) – zajmuje rozwiązanie, w którym oboje małżonkowie pracują, a kobieta dodatkowo zajmuje się

prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp. Niedaleko za tym modelem znajduje się tradycyjny układ patriarchalny, w którym tylko mąż pracuje, a kobieta zajmuje się domem i dziećmi – wybiera go jako najlepszą sytuację dla rodziny 14% ankietowanych. Pozostałe modele mają zdecydowanie mniej zwolenników: sytuację, kiedy oboje małżonkowie pracują, ale to kobieta angażuje się głównie w pracę, a mąż zajmuje się domem i dziećmi, wskazuje 5% Polaków, a jedna na sto osób za najlepszy uważa model odwrócony (wyłącznie kobieta pracuje, a mąż zajmuje się domem i dziećmi).

W porównaniu z badaniem realizowanym w 2013 roku znacznie wzrosło poparcie dla modelu partnerskiego – przez długi czas odsetek zwolenników tego rozwiązania utrzymywał się na zbliżonym poziomie (ok. 41–48% w latach 2004–2013), a od ostatniego pomiaru wzrósł o 12 punktów procentowych. Jednocześnie zmalało wybieranie modeli obciążających głównie kobiety jako najlepszych dla rodziny. Wskazywanie najbardziej patriarchalnego rozwiązania spadło z 23% do 14% w ciągu ostatnich siedmiu lat, zaś odsetek osób uważających za najbardziej pożądanym model nieproporcjonalny żeński spadł w tym samym czasie z 22% do 20%. Większa zmiana w przypadku tego ostatniego modelu dotyczy lat 2012–2013 – wówczas jego popularność zmalała o 5 punktów procentowych. Sytuacja, w której oboje partnerzy pracują, a mąż dodatkowo zajmuje się prowadzeniem domu, pojawiła się jako możliwość do wyboru w naszym badaniu dopiero w 2013 roku. Wybrało ją wówczas jako preferowany model 6% respondentów, obecnie poparcie dla tego rozwiązania wynosi natomiast 5%. Odsetek wskazań na model odwrócony utrzymuje się na poziomie 1%.

TABELA 1

Preferowany model rodziny	Wskazania respondentów według terminów badań						
	'97	'00	'04	'06	'12	'13	'20
	w procentach						
Partnerski – mąż (partner) i żona (partnerka) mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę, zawodową i oboje w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi	37	38	47	41	48	46	58
Tradycyjny – jedynie mąż (partner) pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	38	42	27	32	22	23	14
Nieproporcjonalny żeński – zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, mąż (partner) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona (partnerka) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	23	19	23	24	27	22	20
Nieproporcjonalny męski* – zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, żona (partnerka) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, mąż (partner) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	-	-	-	-	-	6	5
Odwrócony – jedynie żona (partnerka) pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż (partner) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	1	0	1	1	1	1	1
Trudno powiedzieć	1	1	1	2	2	2	3

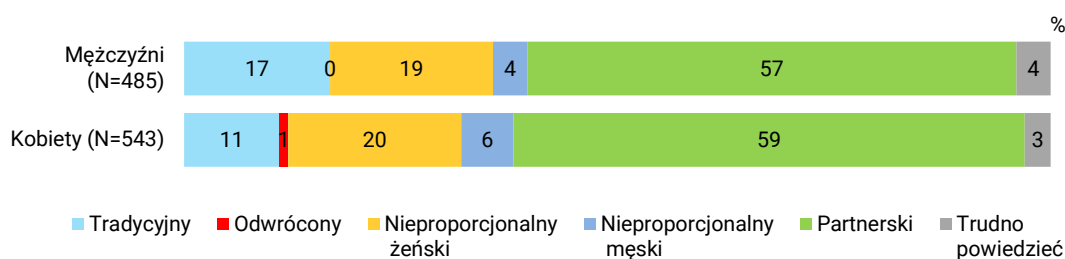
* W badaniach z lat 1997–2012 nie było możliwości wyboru modelu nieproporcjonalnego męskiego

Jeszcze siedem lat temu model partnerski był znacznie częściej wybierany jako preferowany przez kobiety (50%) niż przez mężczyzn (43%), podczas gdy obecnie ta różnica się zatarła i podobny odsetek kobiet i mężczyzn uważa równy podział obowiązków zawodowych i domowych za optymalne rozwiązanie (odpowiednio: 59% i 57%). Również podobne odsetki obu płci (20% kobiet i 19%

mężczyzn) wskazują model nieproporcjonalny żeński jako preferowany, a w poprzednim badaniu był on nieco częściej wybierany przez respondentki (23% wobec 20%). Mężczyźni nadal chętniej niż kobiety wybierają model tradycyjny, czyli taki, w którym zajmują się wyłącznie pracą zawodową, a żona – wyłącznie domem i dziećmi. Obecnie model ten preferuje 17% mężczyzn i 11% kobiet. Z kolei partnerki i żony nieco chętniej wskazują na model nieproporcjonalny męski, czyli taki, w którym mężczyzna zarówno pracuje, jak i zajmuje się domem i dziećmi, podczas gdy kobieta skupia się na aktywności zawodowej – rozwiązanie to preferuje 6% respondentek i 4% respondentów. Najrzadziej wybierany model odwrócony preferuje 1% kobiet, nie wybrał go zaś żaden mężczyzna.

CBOS

RYS. 3. Preferowany model rodziny

Respondentki opowiadające się za partnerskim modelem związku są najczęściej w młodym wieku (18–24 lata), mieszkają w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, mają wyższe wykształcenie, pracują jako średni personel, technicy, zajmują kierownicze stanowiska lub wykonują specjalistyczne zawody, a także są pracownikami administracyjno-biurowymi lub prowadzą własną działalność gospodarczą. Z kolei aprobacie modelu tradycyjnego wśród kobiet sprzyjają niższe wykształcenie, bycie gospodynią domową oraz dochody na członka gospodarstwa domowego mieszczące się w przedziale 1000–1499 zł. Kobiety o poglądach lewicowych nieco częściej niż te identyfikujące się z prawicą preferują model partnerski związku, podczas gdy badane o poglądach prawicowych częściej wybierają model tradycyjny. Również religijność wpływa na preferowany przez kobiety podział obowiązków zawodowych i rodzinnych w związku – im większa częstość praktyk religijnych, tym większa aprobata dla tradycyjnego układu, a rzadsze praktyki (lub ich brak) idą w parze z preferowaniem modelu partnerskiego. Różnice te nie są jednak bardzo duże – zob. tabelę aneksową 2.

Mężczyźni preferujący model partnerski są najczęściej w wieku 25–34 lata (a więc nieco starsi niż kobiety, które najczęściej go wybierają), również mieszkają w miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców i mają wyższe wykształcenie. Wyraźniej niż wśród kobiet odsetek wskazań dla modelu równościowego jest tym wyższy, im większe dochody *per capita* badanego. Z kolei poparcie dla modelu tradycyjnego wśród mężczyzn deklarują szczególnie badani z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym i o miesięcznych dochodach w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego nieprzekraczających 1999 zł. Podobnie jak w przypadku kobiet znaczenie mają także preferencje

polityczne ankietowanych, ale zależność od religijności nie jest już tak wyraźna (być może ze względu na niskie liczebności podprób) – zob. tabelę aneksową 3.

MODELE REALIZOWANE W POLSKICH RODZINACH

Oczekiwania odnośnie do najlepszego dla rodziny układu obowiązków zawodowych i domowych różnią się zwykle od rzeczywistości. Pytanie, jaki model rodziny jest aktualnie realizowany w związkach, zadajemy w naszych badaniach tylko osobom, które mieszkają z partnerem lub partnerką (w tym z mężem lub żoną). Najczęściej wskazywany w tym badaniu model partnerski jest realizowany u niespełna dwóch piątych osób gospodarujących z drugą osobą (37%). W drugiej kolejności występuje w polskich rodzinach model nieproporcjonalny żeński – jego realizowanie deklaruje obecnie przeszło jedna piąta respondentów (21%). Nieco mniejszy jest odsetek wskazań na model tradycyjny (17%). Czterech na stu badanych deklaruje realizowanie modelu nieproporcjonalnego męskiego, a co setna osoba – modelu odwróconego. Dodatkowo w 12% przypadków ani mężczyzna, ani kobieta nie pracują zawodowo, a 7% rozmówców deklaruje, że realizuje inny model niż wymienione.

TABELA 2

Realizowany model rodziny*	Wskazania respondentów według terminów badań	
	2013	2020
	w procentach	
Partnerski – mąż (partner) i żona (partnerka) mniej więcej tyle samo czasu przeznaczają na pracę zawodową i oboje w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi	27	37
Tradycyjny – jedynie mąż (partner) pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, żona (partnerka) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	20	17
Nieproporcjonalny żeński – zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, mąż (partner) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, żona (partnerka) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	23	21
Nieproporcjonalny męski – zarówno mąż (partner), jak i żona (partnerka) pracują zawodowo, żona (partnerka) poświęca więcej czasu na pracę zawodową, mąż (partner) oprócz pracy zawodowej zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	8	4
Odwrócony – jedynie żona (partnerka) pracuje, zarabiając wystarczająco na zaspokojenie potrzeb rodziny, mąż (partner) zajmuje się prowadzeniem domu, wychowywaniem dzieci itp.	3	1
Ani mężczyzna, ani kobieta nie pracują zawodowo	14	12
Inna sytuacja/Trudno powiedzieć	5	7

* Odpowiedzi respondentów żyjących w związku małżeńskim lub mieszkających z partnerem/partnerką (n=641)

W porównaniu z poprzednim badaniem – realizowanym w 2013 roku – wzrósł odsetek ankietowanych deklarujących, że realizują model partnerski: z 27% do 37%. Wzrost o 10 punktów procentowych nie odbył się za sprawą spadku popularności jednego konkretnego modelu, raczej ta różnica rozkłada się na pozostałe modele dość równomiernie. Realizowanie układu nieproporcjonalnego żeńskiego i odwróconego w polskich związkach zmalało o 2 punkty procentowe. Realizowanie modelu

nieproporcjonalnego męskiego deklaruje obecnie o 4 punkty procentowe mniej osób niż siedem lat wcześniej, a tradycyjnego – o 3 punkty mniej. O 2 punkty wzrósł natomiast odsetek wskazań, że badani są obecnie w innej sytuacji, niż przewidują wymienione modele.

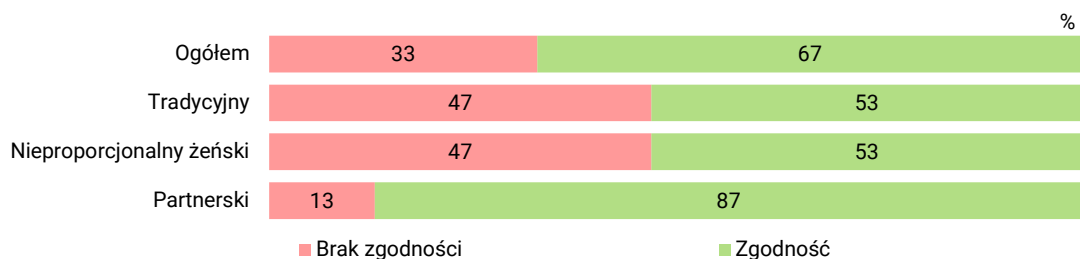
Realizowanie partnerskiego modelu rodziny częściej niż pozostali deklarują ankietowani w wieku 25-44 lata. Odsetek badanych, w których związkach wprowadzono takie rozwiązanie, wyraźnie wzrasta też wraz ze wzrostem wykształcenia respondentów. W grupach społeczno-zawodowych model partnerski zdecydowanie dominuje nad pozostałymi wśród przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów z wyższym wykształceniem, średniego personelu, techników oraz pracowników administracyjno-biurowych. Zróżnicowanie odsetka osób realizujących model partnerski ze względu na uzyskiwane dochody w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego, a także poglądy polityczne nie jest jednoznaczne.

Sytuacja, w której tylko mężczyzna pracuje zawodowo, a kobieta zajmuje się domem i dziećmi, występuje częściej niż wśród pozostałych w grupie osób gorzej wykształconych i sytuowanych. Realizowaniu modelu nieproporcjonalnego żeńskiego sprzyja praca w prywatnym gospodarstwie rolnym, a także – co warto podkreślić – relatywnie najwyższe dochody *per capita* – zob. tabelę aneksową 4.

ZGODNOŚĆ PREFERENCJI Z RZECZYWISTOŚCIĄ

Z powyższych analiz jasno wynika, że model realizowany nie zawsze jest zgodny z tym, który preferują badani – widać to chociażby w różnicy odsetków odnoszących się do najbardziej popularnego modelu partnerskiego: za najlepszy dla rodziny uważa go 58% respondentów, podczas gdy w praktyce realizuje go 37% badanych. Różnica wiąże się też jednak z inną grupą badanych – o preferencje pytaliśmy wszystkich Polaków, a o rzeczywisty model realizowany w związku tylko osoby zamieszkujące z partnerem lub partnerką (w tym też z żoną lub mężem). W tej drugiej grupie zgodność preferowanego modelu z aktualną sytuacją w związku dotyczy dwóch trzecich (67%) osób. Najbardziej usatysfakcjonowani są ankietowani realizujący model partnerski – wśród nich odsetek zgodności preferencji z rzeczywistością sięga 87%. Wśród respondentów, których związek opiera się na modelu tradycyjnym lub nieproporcjonalnym żeńskim, prawie połowa jest nieusatysfakcjonowana obecną sytuacją. W przypadku pozostałych typów relacji między partnerami liczebność grup jest zbyt mała, by wnioskować o zgodności lub jej braku z preferencjami.

RYS. 4. Zgodność realizowanego modelu rodziny z preferowanym*

* Na rysunku uwzględniono wyłącznie te modele, które realizuje minimum 30 osób w próbie

Zgodność modelu realizowanego z preferowanym, a więc odczuwanie satysfakcji z kształtu związku, w niewielkim stopniu różnicują cechy społeczno-demograficzne badanych. Relatywnie najczęściej zgodność preferencji z rzeczywistością występuje w przypadku badanych z miast liczących ponad 100 tys. mieszkańców, osób o co najmniej przeciętnych dochodach *per capita*, a także w ogóle nieuczestniczących w praktykach religijnych i identyfikujących się z polityczną lewicą – zob. tabelę aneksową 5. W żadnej z tych grup jednak odsetek zgodności nie jest tak wysoki, jak w grupie osób realizujących model partnerski. Można więc przypuszczać, że to nie cechy społeczno-demograficzne badanych, ale wybierana przez nich forma życia małżeńskiego w większym stopniu determinuje satysfakcję z typu związku.

Aby zrozumieć, z czego wynikają różnice między oczekiwaniami a rzeczywistością, warto spojrzeć na poniższą tabelę. Wyróżniono w niej tylko typy realizowane przez odpowiednio dużą liczbę osób, aby uprawnione były analizy i wnioski ($n > 30$). W przypadku ankietowanych, których związek odzwierciedla model tradycyjny, nieusatisfakcjonowanie prawie jednej trzeciej wynika z preferowania modelu partnerskiego. Podobny odsetek (32%) badanych realizujących model nieproporcjonalny żeński uważa, że najlepsza dla rodziny jest sytuacja równego podziału aktywności zawodowej i obowiązków domowo-rodzinych współmałżonków (partnerów). Warto dodać, że co dziesiąta osoba żyjąca obecnie w modelu nieproporcjonalnym żeńskim wolałaby sytuację, w której kobieta nie pracuje zawodowo, ale jedynie zajmuje się domem (10%). Znacznie mniejsze odsetki badanych wskazują na preferowanie innych rozwiązań. W grupie osób realizujących obecnie model partnerski nie ma jednego dominującego typu pożądanego przez badanych odczuwających brak satysfakcji. Cztery osoby na sto chciałyby dla swojego związku modelu nieproporcjonalnego męskiego, trzy na sto – tradycyjnego, tyle samo – modelu nieproporcjonalnego żeńskiego, a jedna na sto – odwróconego.

TABELA 3

Preferowany model rodziny	Realizowany model rodziny*		
	Tradycyjny	Nieproporcjonalny żeński	Partnerski
	procentowanie w kolumnach		
Tradycyjny	53	10	3
Odwrócony	0	0	1
Nieproporcjonalny żeński	13	54	3
Nieproporcjonalny męski	2	3	4
Partnerski	30	32	87
Trudno powiedzieć	2	1	1

* W tabeli uwzględniono wyłącznie te modele, które realizuje minimum 30 osób w próbie

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat wiele się zmieniło w życiu rodzinnym: począwszy od języka opisu związków nieformalnych (wcześniej nazywanych konkubinatem), przez preferencje dotyczące najlepszego dla rodziny rozkładu obowiązków zawodowych i domowych, aż po rzeczywiście realizowane modele życia rodzinnego. Poza widocznym od dłuższego czasu dążeniem do egalitaryzacji w związku – które zintensyfikowało się w ostatnich latach – warto odnotować, że oczekiwania mężczyzn i kobiet odnośnie do najlepszego rozwiązania są ze sobą zbieżne. Dodatkowo preferowaniu poszczególnych modeli rodziny sprzyjają wśród kobiet i mężczyzn zbliżone cechy społeczno-demograficzne, co może świadczyć o tym, że partnerzy będą się dobierać w sposób zgodny. W przypadku modelu partnerskiego satysfakcja z realizowanego układu dotyczy ponad czterech piątych badanych (87%). Wśród osób realizujących inne typy życia rodzinnego brak satysfakcji z obecnego kształtu związku wynika najczęściej z preferowania partnerskiego modelu. Te wyniki mogą sugerować, że najbardziej pożądanym wśród Polaków typem będzie się w przyszłości upowszechniał.

Opracowała

Marta Bożewicz